

Bartosz Zych

mgr, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

<https://orcid.org/0000-0003-1708-6704>

bartosz.k.zych@gmail.com

Prawne przesłanki przeprowadzenia zabiegu przerwania ciąży w wybranych krajach – problem aborcji „na żądanie” (na tle prawnoporównawczym). Część I¹: Polska i Czechy

Wprowadzenie

Przepisy dotyczące prawa do przerywania ciąży w Polsce ulegały wielu zmianom, których efektem jest obowiązująca obecnie ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (dalej: u.p.r.o.p.)². Przewiduje ona, od 27 stycznia 2021 roku, możliwość przeprowadzenia zabiegu przerwania ciąży, jeżeli spełniona zostanie jedna z dwóch przesłanek: medyczna lub kryminalna.

Polskie prawo aborcyjne, które jest jednym z najbardziej restrykcyjnych w Europie, nie dopuszcza możliwości przeprowadzenia zabiegu przerwania ciąży „na żądanie” kobiety i tym samym znacznie różni się od ustawodawstwa krajów sąsiadujących z Polską (np. Czech), które takie rozwiązanie w początkowym okresie trwania ciąży dopuszczają.

W niniejszej (pierwszej) części artykułu zbadane zostały przepisy dotyczące prawa do przerywania ciąży w Polsce i w Czechach, przy postawieniu tezy, że dopuszczenie aborcji „na żądanie” jest zasadniejsze niż rozwiązanie przeciwne oraz że w Polsce należy uznać prawo kobiety do przerwania ciąży „na żądanie” w początkowym okresie jej trwania, przyjmując model czeski. W drugiej części artykułu, w celu uzyskania szerszego poglądu na poruszony

¹ Niniejszy artykuł stanowi pierwszą z dwóch części opracowania poświęconego problemowi przerywania ciąży na tle prawnoporównawczym.

² Dz.U. z 1993 r., nr 17, poz. 78 ze zm.

temat, przeanalizowano przepisy dotyczące wskazanego problemu w innych krajach sąsiadujących z Polską.

Przepisy dotyczące prawa do przerywania ciąży w Polsce

Ustawa z dnia 27 kwietnia 1956 r. o warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (dalej: u.w.d.p.c.)³ przez blisko trzydzieści siedem lat, w art. 1, dopuszczała możliwość przeprowadzenia aborcji ze względu na: wskazania lekarskie (ust. 1 pkt 1 lit. a); trudne warunki życiowe kobiety ciężarnej (ust. 1 pkt 1 lit. b); sytuację, w której zachodziło uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku przestępstwa (ust. 1 pkt 2). W ust. 2 ograniczono jednak możliwość przeprowadzenia zabiegu przerywania ciąży motywowanego przesłankami przewidzianymi w ust. 1 pkt 1 lit. b) oraz ust. 1 pkt 2 w przypadku wystąpienia przeciwwskazań lekarskich.

Przepis ust. 1 pkt 1 lit. b) u.w.d.p.c. dopuszczał przerwanie ciąży właściwie w dowolnej sytuacji. Oświadczenie kobiety o jej ciężkich warunkach życiowych nie było bowiem w żaden sposób weryfikowane⁴.

U.w.d.p.c. zastąpiona została obowiązującą do teraz u.p.r.o.p., która od momentu jej ogłoszenia uległa licznym zmianom. W jej pierwotnej wersji nie zawarto bezpośrednich przesłanek dopuszczających aborcję, odsyłała ona jednak do kodeksu karnego z dnia 19 kwietnia 1969 r.⁵, dodając w nim art. 149a § 1, który stanowił: „Kto powoduje śmierć dziecka poczętego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 2”, oraz wyłączający odpowiedzialność karną, czyli *de facto* formułujący przesłanki dopuszczające przerwanie ciąży § 3, zgodnie z którym karze przewidzianej w § 1 nie podlegał, kto dokonał przerywania ciąży w przypadku gdy: ciąża stanowiła zagrożenie dla życia lub poważne zagrożenie dla zdrowia matki; gdy śmierć dziecka poczętego nastąpiła wskutek działań podjętych dla ratowania życia matki albo dla przeciwdziałania poważnemu uszczerbkowi na zdrowiu matki; badania prenatalne wskazały na ciężkie i nieodwracalne uszkodzenie płodu; zachodziło uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego⁶.

Po zaledwie trzech latach ustawą z dnia 30 sierpnia 1996 r. o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o zmianie niektórych innych ustaw (dalej: u.z.u.p.r.)⁷

³ Dz.U. z 1956 r., nr 12, poz. 61.

⁴ K. Wiak, *Ochrona dziecka poczętego w polskim prawie karnym*, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 2001, s. 68, 70.

⁵ Dz.U. z 1969 r., nr 13, poz. 94.

⁶ Dz.U. z 1993 r., nr 17, poz. 78.

⁷ Dz.U. z 1996 r., nr 139, poz. 646.

wykreślono z kodeksu karnego w całości art. 149a, natomiast w u.p.r.o.p. dodano między innymi art. 4a ust. 1 stanowiący: „przerwanie ciąży może być dokonane wyłącznie przez lekarza, w przypadku gdy: 1) ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej, 2) badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu, 3) zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego, 4) kobieta ciężarna znajduje się w ciężkich warunkach życiowych lub trudnej sytuacji osobistej”.

W wyniku wprowadzenia do polskiego prawa aborcyjnego społecznej przesłanki przerywania ciąży (art. 4a ust. 1 pkt 4 u.p.r.o.p.) przepisy regulujące przerywanie ciąży zostały w znacznym stopniu zliberalizowane.

Jednak w 1997 r., po niespełna roku obowiązywania zmienionych przepisów, Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności art. 4a ust. 1 pkt 4 u.p.r.o.p. z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej ze względu na to, że jak wskazano: „legalizuje przerwanie ciąży bez dostatecznego usprawiedliwienia koniecznością ochrony innej wartości, prawa lub wolności konstytucyjnej oraz posługuje się nieokreślonymi kryteriami tej legalizacji, naruszając w ten sposób gwarancje konstytucyjne dla życia ludzkiego”⁸. W następstwie powyższego, za sprawą Obwieszczenia Prezesa TK⁹, moc obowiązywania stracił między innymi art. 4a ust. 1 pkt 4 u.p.r.o.p.

Prawo aborcyjne w opisanej wyżej formie obowiązywało w Polsce przez ponad dwadzieścia trzy lata, do chwili, gdy TK dnia 22 października 2020 r. orzekł o niezgodności art. 4a ust. 1 pkt 2 u.p.r.o.p. z art. 38 w związku z art. 30 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej¹⁰. W związku z tym dnia 27 stycznia 2021 r., po ogłoszeniu wskazanego wyroku, przesłanka embriopatologiczna została usunięta z u.p.r.o.p.

Kontrowersje dotyczące prawa do przerywania ciąży w Polsce

Trudnym do zrozumienia w polskim prawie aborcyjnym jest brak możliwości przerwania ciąży „na żądanie” kobiety, pomimo że z art. 47 Konstytucji

⁸ Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 maja 1997 r., sygn. akt K 26/96, <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/k-26-96-orzeczenie-trybunalu-konstytucyjnego-520122839> [dostęp: 23.04.2022].

⁹ Obwieszczenie Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 grudnia 1997 r. o utracie mocy obowiązującej art. 1 pkt 2, art. 1 pkt 5, art. 2 pkt 2, art. 3 pkt 1 i art. 3 pkt 4 ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. nr 157, poz. 1040.

¹⁰ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r., ogłoszony dnia 27 stycznia 2021 r., sygn. akt K 1/20, <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/k-1-20-wyrok-trybunalu-konstytucyjnego-523165093> [dostęp: 23.04.2022].

Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (dalej: k.r.p.)¹¹ wynika prawo kobiety do decydowania o swoim życiu osobistym, a ograniczenie tego prawa, czyli zmuszanie kobiety do donoszenia ciąży, narusza art. 40 k.r.p., który stanowi, że: „nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, nie-ludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu [...]”.

Warto zauważyć za Miłą Kwapiszewską, że: „[...] dysponowanie własnym ciałem jest jedną z podstawowych swobód w dysponowaniu samym sobą. A ponieważ ciąża to proces, który zachodzi w ciele kobiety, ma ona decydujący wpływ na swe życie [...] dlatego też, pozbawienie kobiety możliwości decydowania o ciąży to naruszenie jej prawa o decydowaniu o samej sobie”¹².

Odmienny pogląd wyraziła Krystyna Daszkiewicz, oceniając, że przerwanie ciąży powinno być traktowane jak zabójstwo od momentu, gdy płód zdolny jest do życia poza organizmem kobiety¹³, zaś przeciwnicy aborcji o poglądach konserwatywnych uważają, że aborcja jest w zasadzie zabójstwem i nie dopuszczają możliwości przerwania ciąży, uznając, że płód już od momentu poczęcia objęty jest prawem do ochrony życia¹⁴.

Warto w tym miejscu przytoczyć słowa Johna Stuarta Milla, który w połowie XIX w. pisał: „każdy jest odpowiedzialny przed społeczeństwem jedynie za tę część swego postępowania, która dotyczy innych”¹⁵. Nasuwa to oczywisty wniosek, że do decydowania o utrzymaniu lub usunięciu ciąży uprawniona powinna być jedynie kobieta. Tomasz Pietrzykowski dodaje: „[...] gotowość przedkładania dobra innych nad swoje własne interesy, musi stanowić sferę indywidualnego sumienia człowieka oraz jego samodzielnego, swobodnego dążenia do realizacji w swoim życiu uznawanych przez niego wartości i ideałów moralnych”¹⁶.

¹¹ Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483.

¹² M. Kwapiszewska, *Bioetyka wobec poczęcia. Dylematy społeczno-etyczne ludzkiej prokreacji*, Piła: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, 2013, s. 81.

¹³ K. Daszkiewicz, *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Rozdział XIX Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa: C.H. Beck, 2000, s. 226.

¹⁴ D. Ślęczek-Czakon, *Problem wartości i jakości życia w sporach bioetycznych*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2004, s. 94.

¹⁵ J.S. Mill, *Utylitaryzm. O wolności*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1959, s. 129.

¹⁶ T. Pietrzykowski, *Etyczne problemy prawa*, Warszawa: Lexis Nexis, 2011, s. 138. Warto zwrócić uwagę na hipotetyczny przykład „wirtuoza skrzypiec” Judith Jarvis Thomson, ukazujący, że fakt połączenia kobiety i *nasciturusa* nie obliguje jej do degradacji wartości swojego życia na rzecz życia płodu. Thomson zadaje pytanie, czy gdyby połączono nas za pomocą jakiejś aparatury z innym człowiekiem (w tym przypadku wirtuozem muzycznym) na dziewięć miesięcy, bez pytania nas o zgodę, jedynie dlatego, że ten niecodzienny zabieg pomoże wspomnianemu człowiekowi przeżyć, to czy mielibyśmy moralny obowiązek pogodzić się z zaistniałą sytuacją oraz czy mamy moralne prawo sprzeciwić się takiemu procederowi; J.J. Thomson, *In Defence of Abortion*, „Philosophy and Public Affairs” 1971, vol. 1, no. 1, s. 112 i n.

Joanna Różyńska zauważa, że w polskim dyskursie prawnym kwestia praw i wolności kobiety stawiana jest na pozycji niższej względem praw przypisywanych płodowi ludzkiemu i stwierdza: „[...] obowiązujące w Polsce ustawodawstwo dotyczące przerywania ciąży oraz praktyka jego stosowania często prowadzą do naruszenia podstawowych praw człowieka, zwłaszcza kobiet. Próby dalszego zaostrzenia prawa aborcyjnego w Polsce stoją zaś w jawnej sprzeczności z międzynarodowymi i europejskimi standardami ochrony tych praw”¹⁷.

Kobieta w Polsce nigdy nie miała możliwości przerwania ciąży „na żądanie”. Najbliższym tego rozwiązaniem był przepis art. 1 ust. 1 pkt 1 lit. b) u.w.d.p.c.¹⁸, dopuszczający przerwanie ciąży ze względu na „trudne warunki życiowe kobiety ciężarnej” oraz, dodany na mocy u.z.u.p.r., przepis art. 4a ust. 1 pkt 4 u.p.r.o.p.¹⁹, w którym warunek aborcji ujęto następująco: „kobieta ciężarna znajduje się w ciężkich warunkach życiowych lub trudnej sytuacji osobistej”. Nie dopuszczały one przerwania ciąży *sensu stricto* „na żądanie”, lecz znajdowały się najbliżej takiego rozwiązania.

Przemawiającym na korzyść przesłanki społecznej wydaje się być argument Pawła Czarneckiego, który zauważa: „[...] większość kobiet nie żyje w celibacie, wiele z nich nie ma także dostępu do antykoncepcji bądź je na nią nie stać. W tej sytuacji legalizacja aborcji oraz moralne przyzwolenie na nią jest mniejszym złem niż skazywanie wielu rodzin, a nawet całych społeczności, na życie w skrajnej nędzy”²⁰.

Usunięcie przesłanki społecznej z u.p.r.o.p., spowodowane orzeczeniem TK²¹, nie było jednogłośne, zgłoszono bowiem trzy zdania odrębne. Natomiast usunięcie z polskiego prawa, za sprawą wyroku TK²², przesłanki embriopatologicznej spotkało się z dużym niezadowoleniem społeczeństwa, które manifestowało swoje zdanie w ogólnopolskich protestach.

W odpowiedzi na wyrok TK 26 października 2020 r. do sejmu wpłynął projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, który w art. 152 kodeksu karnego dodał § 4 w brzmieniu: „Nie popełnia przestępstwa, kto za zgodą kobiety przerywa jej ciążę, jeśli od początku ciąży nie upłynęło więcej niż 12 tygodni”,

¹⁷ J. Różyńska, *Rozdział IX pkt 6.3. Przerywanie ciąży*, w: *System prawa medycznego*, t. 2: *Regulacja prawna czynności medycznych*, cz. 2, red. M. Boratyńska, P. Konieczniak, E. Zielińska, Warszawa: Wolters Kluwer, 2019, s. 343.

¹⁸ Dz.U. z 1956 r., nr 12, poz. 61.

¹⁹ Dz.U. z 1996 r., nr 139, poz. 646.

²⁰ P. Czarnecki, *Dylematy współczesności*, Warszawa: Centrum Doradztwa i Informacji Difin, 2008, s. 53.

²¹ Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 maja 1997 r....

²² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r....

oraz § 5, który wyklucza odpowiedzialność karną za przerwanie ciąży wynikające z przesłanki embriopatologicznej²³.

W sporach dotyczących problemu aborcji głos zabral też prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, który dnia 30 października 2020 r. zgłosił projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, mocą której przesłanka embriopatologiczna w pewnym sensie powróciłaby do polskiego systemu prawnego. Proponowane przez prezydenta rozwiązanie dopuszcza przerwanie ciąży w przypadku, gdy: „badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na wysokie prawdopodobieństwo, że dziecko urodzi się martwe albo obciążone nieuleczalną chorobą lub wadą, prowadzącą niechybnie i bezpośrednio do śmierci dziecka, bez względu na zastosowane działania terapeutyczne”²⁴.

Ponadto dnia 29 stycznia 2021 r. do sejmu wpłynął poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży²⁵, mocą której prawo aborcyjne powróciłoby do stanu sprzed ogłoszenia wyroku TK.

Zebrano również podpisy pod obywatelskim projektem ustawy o bezpiecznym przerywaniu ciąży i innych prawach reprodukcyjnych, która to dopuszczałaby możliwość przerywania ciąży do końca dwunastego tygodnia jej trwania bez podania jakiegokolwiek przyczyny, a po upływie tego okresu jedynie w sytuacji wystąpienia przesłanki medycznej, embriopatologicznej lub kryminalnej²⁶.

Do Marszałka Sejmu wpłynął również projekt uchwały w sprawie wyroku TK z dnia 22 października 2020 r., w którym zauważono, że „stanowisko składu orzekającego nie stanowi wyroku Trybunału Konstytucyjnego”, motywując to między innymi faktem niezgodnego z prawem powołania sędziów TK²⁷.

²³ Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-020-299-2020/\\$file/9-020-299-2020.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-020-299-2020/$file/9-020-299-2020.pdf) [dostęp: 23.04.2022].

²⁴ Projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/483A50FD9E14D216C1258614003DC76E/%24File/727.pdf> [dostęp: 23.04.2022].

²⁵ Projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-020-393-2021/\\$file/9-020-393-2021.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-020-393-2021/$file/9-020-393-2021.pdf) [dostęp: 23.04.2022].

²⁶ Projekt ustawy o bezpiecznym przerywaniu ciąży i innych prawach reprodukcyjnych, https://drive.google.com/file/d/1fSL2zdovrw7u9EiXCCXqsfFS6ugKrn6a/edit?fbclid=IwAR2WimmDyAWxE9jk_naZ9XcqyUuNHQdSUXfxgrWjzy0nVXiBy9Y5Y06wVs [dostęp: 23.04.2022].

²⁷ Projekt uchwały w sprawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r., [http://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-021-112-2020/\\$file/9-021-112-2020.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-021-112-2020/$file/9-021-112-2020.pdf) [dostęp: 23.04.2022].

Warto zauważyć, że już 14 kwietnia 2020 r. zgłoszono projekt ustawy o bezpiecznym przerywaniu ciąży oraz o edukacji o zdrowiu i seksualności, który zakłada liberalizację prawa aborcyjnego poprzez dopuszczenie możliwości przerwania ciąży „na żądanie” kobiety do końca dwunastego tygodnia trwania ciąży, a także po tym okresie w przypadku zaistnienia jednej z trzech przesłanek: medycznej, embriopatologicznej lub kryminalnej²⁸.

Jelena Kondratiewa-Bryzik zwraca uwagę na to, że polskie regulacje dotyczące aborcji spotkały się z krytyką ze strony ONZ czy też Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, a to z powodu ich restrykcyjnego charakteru²⁹. „Krytykowane były zarówno przepisy regulujące dopuszczalność przerywania ciąży – z powodu ich restrykcyjnego charakteru [...] jak i praktyka ich stosowania [...]”³⁰.

Warto nadmienić za Wojciechem Bołozem, że: „rozwiązanie prawne praktyki aborcyjnej w Polsce odbiega zdecydowanie od powszechnie obowiązującej legislacji w tej dziedzinie w krajach Unii Europejskiej [...]”³¹.

Poniekąd znajduje to odzwierciedlenie w opinii publicznej. Z przeprowadzonego przez IBRIS badania opinii dotyczącego stosunku do przerywania ciąży (wrzesień 2018 r.) wynika, iż zdaniem 69% badanych kobiety, podobnie jak w innych krajach europejskich, także i w Polsce powinny mieć możliwość podjęcia samodzielnej decyzji o przerwaniu ciąży do dwunastego tygodnia jej trwania. Pogląd przeciwny wyraziło zaledwie 23% badanych³².

Z sondażu Kantar (kwiecień 2019 r.) wynika, iż 58% respondentów zgodziło się z opinią, że kobiety w Polsce powinny mieć prawo do aborcji „na żądanie” do dwunastego tygodnia ciąży. Zdanie przeciwne wyraziło 35% respondentów³³. Kolejne, przedstawione przez IBRIS badanie (grudzień

²⁸ Projekt ustawy o bezpiecznym przerywaniu ciąży oraz o edukacji o zdrowiu i seksualności, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-020-143-2020/\\$file/9-020-143-2020.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-020-143-2020/$file/9-020-143-2020.pdf) [dostęp: 23.04.2022].

²⁹ Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 20 marca 2007 r., sprawa Tysiąc p. Polsce, skarga nr 5410/03, https://trybunal.gov.pl/uploads/media/Sprawa_Tysiac_przeciwko_Polsce__skarga_nr_5410_03__wyrok_z_dnia_20_marca_2007_r._tlumaczenie_robocze_MS_.pdf [dostęp: 23.04.2022].

³⁰ J. Kondratiewa-Bryzik, *Początek prawnej ochrony życia ludzkiego w świetle standardów międzynarodowych*, Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2009, s. 200.

³¹ W. Bołoz, *Bioetyka i prawa człowieka*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2007, s. 116.

³² Badanie opinii dotyczące stosunku do przerywania ciąży przeprowadzone przez Instytut Badań Rynkowych i Społecznych na zlecenie Federacji na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny, wrzesień 2018 r., <https://federa.org.pl/wp-content/uploads/2018/09/Badanie-opinii-na-temat-stosunku-do-przerywania-ci%C4%85%C5%BCy.pdf> [dostęp: 23.04.2022].

³³ K. Pacewicz, *Sondaż „Wyborczej”: Rekordowe poparcie dla prawa do aborcji na żądanie*, <https://wyborcza.pl/7,75398,24670637,sondaz-wyborczej-rekordowe-poparcie-dla-prawa-do-aborcji.html> [dostęp: 23.04.2022].

2019 r.) wykazało, że 49,9% badanych opowiedziało się za pozostawieniem prawa aborcyjnego bez zmian, 28,7% opowiedziało się za poszerzeniem przesłanek aborcyjnych, a tylko 15% za zastrzeżeniem prawa aborcyjnego³⁴. Natomiast w sondażu Kantar (październik 2020 r.) zapytano, czy aborcja w Polsce powinna być: legalna w określonych przypadkach (62% poparcia), dostępna „na żądanie” do dwunastego tygodnia ciąży (22%), zakazana (11%)³⁵. Jak zatem widać, w opinii publicznej w Polsce generalnie przeważają głosy dopuszczające aborcję.

Z komunikatu z badań CBOS (grudzień 2020) wynika, że przerywanie ciąży w Polsce powinno być dopuszczalne, gdy zagrożone jest życie matki – 86%; jej zdrowie – 79%; gdy ciąża jest wynikiem gwałtu lub kazirodztwa – 79%; gdy badania prenatalne wskazują, że płód jest obciążony nieuleczalną chorobą prowadzącą do śmierci – 75%; gdy wiadomo, że dziecko urodzi się upośledzone – 64%; jednakże w przypadku stwierdzenia u płodu trisomii 21 zaledwie 38% ankietowanych wypowiada się za dopuszczalnością przerywania ciąży; gdy kobieta jest w trudnej sytuacji materialnej – 20%; w trudnej sytuacji osobistej – 18%; po prostu nie chce mieć dziecka – 18%³⁶.

Warto zauważyć, że restrykcyjne prawo aborcyjne w Polsce powoduje wzrost zjawiska „podziemia aborcyjnego”. Z sondażu CBOS z 2013 r. wynika, że nie mniej niż co czwarta Polka przynajmniej raz w życiu przerwała swoją ciążę³⁷. Natomiast Komisarz Praw Człowieka Rady Europy w swoim raporcie z 2019 r. oparła się na pozyskanych od organizacji pozarządowych i instytucji zajmujących się prawami kobiet danych, z których wynika, że polskie „podziemie aborcyjne” to od 80 do 150 tysięcy przerwanych ciąży rocznie. Komisarz przywołała również szacunki Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. powszechnego prawa do korzystania z najwyższych dostępnych standardów zdrowia fizycznego i psychicznego z 2010 r., w których górna granica wynosiła aż 180 tysięcy przerwanych ciąży rocznie³⁸.

³⁴ Z. Dąbrowska, *W sprawie aborcji wygrywa kompromis*, <https://archiwum.rp.pl/artukul/1418040-W-sprawie-aborcji-wygrywa-kompromis.html> [dostęp: 23.04.2022].

³⁵ A. Kublik, *Sondaż dla „Wyborczej”. Polki i Polacy nie popierają wyroku TK w sprawie aborcji*, <https://wyborcza.pl/7,75398,26447191,sondaz-dla-wyborczej-polki-i-polacy-nie-popieraja-wyroku.html> [dostęp: 23.04.2022].

³⁶ O dopuszczalności przerywania ciąży i protestach po wyroku Trybunału Konstytucyjnego, Komunikat z badań nr 153/2020, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa, grudzień 2020, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2020/K_153_20.PDF [dostęp: 23.04.2022].

³⁷ *Doświadczenia aborcyjne Polek. Komunikat z badań nr BS/60/2013*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa, maj 2013, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_060_13.PDF [dostęp: 23.04.2022].

³⁸ Raport Komisarz Praw Człowieka Rady Europy po wizycie w Polsce w dniach 11–15 marca 2019 r., CommDH(2019)17, <https://rm.coe.int/raport-po-wizycie-w-polsce-w-dniach-11-15-marca-2019-r-komisarz-praw-c/1680953727> [dostęp: 23.04.2022].

Maciej Ratajczak zauważa: „w sytuacji, w której w większości krajów Zachodu kobiety mają dostęp do legalnej i bezpiecznej aborcji [...], wyraźny popyt na tego rodzaju usługi w sposób oczywisty generuje zjawisko tzw. »turystyki aborcyjnej« [...] szacuje się przy tym, że liczba aborcji dokonanych za granicą przez Polki wynosi kilkadziesiąt tysięcy rocznie»³⁹.

Natomiast z raportu Rady Praw Człowieka Narodów Zjednoczonych wynika, że restrykcyjne prawo aborcyjne nie zmniejsza liczby przeprowadzonych aborcji, a jedynie doprowadza do wykonywania większej ilości aborcji nielegalnych⁴⁰. Zdanie to potwierdza także Rezolucja Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy, z której ponadto wynika, że zakaz aborcji prowadzi do bardziej traumatycznych czy wręcz śmiertelnych w skutkach aborcji lub do „turystyki aborcyjnej”, a zatem do nierówności społecznych⁴¹.

Warto zatem zwrócić uwagę na fakt, że penalizacja przerywania ciąży, generując takie zachowania, jak „turystyka aborcyjna”, przeprowadzenie nielegalnej aborcji czy też przeprowadzenie aborcji przez samą kobietę, może okazać się niebezpieczna dla zdrowia bądź życia kobiety, na przykład poprzez ograniczenie bądź wykluczenie udziału lekarza w przeprowadzeniu zabiegu.

W związku z powyższym już w 2016 r. Komisarz Praw Człowieka Rady Europy otwarcie zachęcał do depenalizacji przerywania ciąży w Polsce, w rozsądnych granicach jej zaawansowania⁴². W 2019 r. Komisarz zaapelowała do Polski „o rozważenie zagwarantowania dostępu do bezpiecznej i legalnej opieki aborcyjnej poprzez zapewnienie legalności aborcji »na żądanie« kobiety we wczesnym okresie ciąży, a także w późniejszym okresie w celu ochrony zdrowia i życia kobiety [...]»⁴³.

³⁹ M. Ratajczak, *Tzw. „turystyka aborcyjna”, a odpowiedzialność karna z art. 152 § 2 k.k. – wybrane zagadnienia*, w: *Badania i Rozwój Młodych Naukowców w Polsce. Nauki humanistyczne i społeczne. Część X – Prawo*, red. J. Nyćkowiak, J. Leśny, Poznań: Młodzi Naukowcy, 2018, s. 73–74.

⁴⁰ Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health, Anand Grover, Addendum Mission to Poland, United Nations – General Assembly, 20 May 2010, A/HRC/14/20/Add.3, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/134/03/PDF/G1013403.pdf?OpenElement> [dostęp: 23.04.2022].

⁴¹ Resolution 1607 (2008), Access to safe and legal abortion in Europe, Parliamentary Assembly of Council of Europe, <https://pace.coe.int/en/files/17638/html> [dostęp: 23.04.2022].

⁴² Raport Komisarza Praw Człowieka Rady Europy po wizycie w Polsce w dniach 9–12 lutego 2016 r., CommDH(2016)23, <https://rm.coe.int/raport-nilsa-muiznieksa-komisarza-praw-czowieka-rady-europy-po-wizyci/16806db816> [dostęp: 23.04.2022].

⁴³ Raport Komisarz Praw Człowieka Rady Europy po wizycie w Polsce w dniach 11–15 marca 2019 r....

Przepisy dotyczące prawa do przerywania ciąży w Czechach

Na terenie byłej Czechosłowacji, zgodnie z § 3 (2) ustawy z dnia 19 grudnia 1957 r. o aborcji⁴⁴, przeprowadzenie zabiegu przerywania ciąży było możliwe tylko ze względów zdrowotnych i innych powodów zasługujących na szczególną uwagę. Powołana w tym celu komisja, zgodnie z § 3 (1), po otrzymaniu wniosku kobiety ciężarnej podejmowała decyzję o zezwoleniu na aborcję.

W § 2 dekretu z dnia 16 maja 1973 r. wdrażającego ustawę nr 68/1957 o aborcji⁴⁵ uregulowano medyczne przyczyny przerywania ciąży oraz wyliczono okoliczności, które mogły być uznane za zasługujące na szczególną uwagę jako przyczynki do aborcji: wiek kobiety – powyżej 40 lat; co najmniej troje żyjących dzieci; ciąża będąca wynikiem gwałtu lub innego przestępstwa; trudna sytuacja osobista spowodowana ciążą kobiety niezamężnej; utrata współmałżonka lub jego ciężki stan zdrowia; trudności mieszkaniowe lub finansowe, poważnie zagrażające standardowi życia rodziny – zwłaszcza małolletnich; udowodniony rozpad rodziny.

Przepisy te zostały zmienione obowiązującą w Czechach do chwili obecnej ustawą z dnia 20 października 1986 r. o aborcji (dalej: u.a.)⁴⁶, która w § 4 stanowi, że kobieta może zdecydować o przerywaniu ciąży nieprzekraczającej dwunastu tygodni jedynie na pisemną prośbę.

Do przeciwwskazań przerywania ciąży „na żądanie”, zgodnie z § 1 dekretu z dnia 7 listopada 1986 r. wdrażającego ustawę nr 66/1986 o aborcji (dalej: d.w.u.a.)⁴⁷, należy przypuszczenie, że przerywanie ciąży miałoby negatywny wpływ na zdrowie kobiety bądź też że od ostatniego takiego zabiegu nie upłynęło jeszcze sześć miesięcy. Wskazany, półroczny okres nie musi być zachowany, jeżeli: kobieta urodziła już co najmniej dwa razy, ma więcej niż

⁴⁴ ZÁKON ze dne 19. prosince 1957 o umělem přerušení těhotenství, 68/1957 Sb. (Ustawa z dnia 19 grudnia 1957 r. o aborcji, 68/1957), <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1957-68> [dostęp: 23.04.2022].

⁴⁵ VYHLÁŠKA ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky z dne 16. května 1973, kterou se provádí zákon č. 68/1957 Sb., o umělem přerušení těhotenství, 71/1973 Sb. (Dekret Ministerstwa Zdrowia Czeskiej Republiki Socjalistycznej z dnia 16 maja 1973 r., wdrażający ustawę nr 68/1957 o aborcji, 71/1973), <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1973-71> [dostęp: 23.04.2022].

⁴⁶ ZÁKON České národní rady ze dne 20. října 1986 o umělem přerušení těhotenství, 66/1986 Sb. (Ustawa Czeskiej Rady Narodowej z dnia 20 października 1986 r. o aborcji, 66/1986), <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1986-66> [dostęp: 23.04.2022].

⁴⁷ VYHLÁŠKA ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky ze dne 7. listopadu 1986, kterou se provádí zákon České národní rady č. 66/1986 Sb., o umělem přerušení těhotenství, 75/1986 (Dekret Ministerstwa Zdrowia Czeskiej Republiki Socjalistycznej z dnia 7 listopada 1986 r. wdrażający ustawę Czeskiej Rady Narodowej nr 66/1986 o aborcji, 75/1986), <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1986-75> [dostęp: 23.04.2022].

trzydzieści pięć lat lub gdy ciąża powstała w wyniku popełnionego przeciwko niej przestępstwa. W pierwszych dwunastu tygodniach trwania ciąży może zostać przerwana również z powodów zdrowotnych.

Prośbę o przerwanie ciąży kieruje się, zgodnie z § 7 u.a.⁴⁸, do lekarza placówki medycznej właściwej ze względu na miejsce zamieszkania, pracy czy nauki kobiety. Jeżeli lekarz nie stwierdzi warunków do przeprowadzenia aborcji, kobieta, zgodnie z § 8 (1), w ciągu trzech dni może zwrócić się do okręgowego specjalisty w zakresie ginekologii i położnictwa o ocenę wniosku. Specjalista ten (wraz z innymi powołanymi przez niego lekarzami) ocenia wnioski w terminie dwóch dni i w przypadku, gdy stwierdzi, że spełnione zostały przesłanki do przerwania ciąży, zawiadamia o tym kobietę oraz wyznacza placówkę medyczną, w której aborcja się odbędzie. Jeśli jednak decyzja nadal będzie odmowna, kobieta, zgodnie z § 8 (2), może prosić o przegląd wniosku regionalnego specjalistę w zakresie ginekologii i położnictwa. Podobnie jak poprzednio, regionalny specjalista (wraz z powołanymi lekarzami) ocenia wnioski w terminie trzech dni i jeżeli stwierdzi warunki do przerwania ciąży, zawiadamia kobietę oraz wyznacza placówkę medyczną, w której aborcja się odbędzie, jeżeli natomiast warunków takich nie stwierdzi, również powiadamia o tym kobietę, a jego decyzja jest już ostateczna.

Z § 5 u.a. oraz § 2 (1) d.w.u.a. wynika, że w przypadku gdy ciąża trwa dłużej niż dwanaście tygodni, jej przerwanie jest możliwe tylko w sytuacji, gdy zagraża życiu lub zdrowiu kobiety oraz jeżeli zdrowy rozwój płodu jest zagrożony bądź płód jest genetycznie wadliwy. Przypadki, w których ciąża zagraża życiu lub zdrowiu kobiety albo zdrowy rozwój płodu jest zagrożony, nie są ograniczone czasowo, natomiast jeżeli istnieją genetyczne powody aborcji, zgodnie z § 2 (2) d.w.u.a. przerwanie ciąży dopuszczalne jest tylko w pierwszych dwudziestu czterech tygodniach jej trwania.

Ustalenia dotyczące przerwania ciąży na pisemną prośbę kobiety przed upływem dwunastego tygodnia jej trwania bez dodatkowych warunków odnoszą się jedynie do kobiet powyżej osiemnastego roku życia, bowiem jak wynika z § 6 (1) u.a., kobieta, która nie osiągnęła szesnastego roku życia, potrzebować będzie zgody opiekuna prawnego lub osoby, której powierzono odpowiedzialność za jej wychowanie; natomiast w przypadku kobiety pomiędzy szesnastym a osiemnastym rokiem życia, zgodnie z § 6 (2), placówka medyczna powiadomi jej opiekuna prawnego.

W przypadku przesłanki medycznej d.w.u.a. przewiduje katalog medycznych przyczyn dopuszczających przerwanie ciąży po dwunastym tygodniu jej trwania. Warto zwrócić uwagę na grupy, według których je podzielono:

⁴⁸ ZÁKON České národní rady ze dne 20. října 1986...

1. wewnętrzne, 2. chirurgiczne, 3. urologiczne, 4. ortopedyczne, 5. reumatologiczne, 6. onkologiczne, 7. pneumologiczne, 8. neurologiczne, 9. psychologiczne, 10. Dermatologiczno-wenerologiczne, 11. okulistyczne, 12. otolaryngologiczne, 13. ginekologiczno-położnicze, 14. genetyczne⁴⁹.

Opisany wyżej stan prawny, w tym aborcja „na żądanie” kobiety dopuszczalna w pierwszych dwunastu tygodniach trwania ciąży, utrzymuje się w Czechach już od ponad trzydziestu sześciu lat. Przyczyną tej niezmienności jest fakt, że prawo do przerywania ciąży w Czechach nie jest skutkiem nacisków społecznych i ruchów feministycznych, lecz – na co wskazuje analiza zagadnienia – aborcja w Czechach traktowana jest jako kwestia medyczna, nie jako kwestia praw kobiet⁵⁰.

Komparatystyka prawa aborcyjnego Polski i Czech

Medyczna przesłanka aborcji, odwołująca się do sytuacji, w której ciąża stanowi zagrożenie dla życia bądź zdrowia kobiety, a wynikająca bezpośrednio z art. 4a ust. 1 pkt 1 u.p.r.o.p.⁵¹ (Polska) oraz z § 5 u.a.⁵² (Czechy), w doktrynie uznawana jest za najważniejszą. Choćby Andrzej Zoll zauważa, że charakter przesłanek dopuszczających przerywanie ciąży nie jest jednolity, a jedynie w art. 4a ust. 1 pkt 1 u.p.r.o.p. dostrzega on okoliczność wyłączającą bezprawność czynu⁵³.

Powstaje jednak pytanie: dlaczego polski ustawodawca nie wymienia wszystkich możliwych czynników, które mogłyby powodować zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety oraz czy brak takiego dookreślenia nie będzie powodował nadużyć? Odpowiedzi próbuje udzielić Agnieszka Maria Kania:

[...] przeciwko enumeratywnemu wyliczeniu wszystkich okoliczności medycznych zezwalających na usunięcie ciąży przemawiałoby także wiele argumentów natury medycznej. Proste sporządzenie takiej listy nie oddawałoby złożoności wielu czynników, które lekarz musi brać pod uwagę w każdym potencjalnym przypadku dokonania zabiegu. Przede wszystkim jednak lista taka nie miałaby stałego charakteru

⁴⁹ VYHLÁŠKA ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky ze dne 7. listopadu 1986....

⁵⁰ R. Dudova, *The Framing of Abortion in the Czech Republic: How the Continuity of Discourse Prevents Institutional Change*, „Sociologický Časopis / Czech Sociological Review”, https://www.researchgate.net/publication/228771921_The_Framing_of_Abortion_in_the_Czech_Republic_How_the_Continuity_of_Discourse_Prevents_Institutional_Change [dostęp: 23.04.2022].

⁵¹ Dz.U. z 1993 r., nr 17, poz. 78 ze zm.

⁵² ZÁKON České národní rady ze dne 20. října 1986...

⁵³ A. Zoll, *Stan wyższej konieczności jako okoliczność wyłączająca przestępność czynu w praktyce lekarskiej*, „Prawo i Medycyna” 2005, nr 2, s. 19.

i w rezultacie podlegałyby ciągłym uzupełnieniom oraz zmianom wraz z dokonującym się postępem medycyny⁵⁴.

W polskim prawie aborcyjnym nie zostały wymienione czynniki powodujące zagrożenie dla życia i zdrowia kobiety ciężarnej, natomiast w prawie czeskim wymieniono je skrupulatnie⁵⁵. Podobieństwo polskiego i czeskiego prawa aborcyjnego przejawia się natomiast brakiem przepisów, które ograniczałyby czasowo możliwość przeprowadzenia zabiegu przerwania ciąży z powodów medycznych, można zatem aborcję na podstawie art. 4a ust. 1 pkt 1 u.p.r.o.p. czy § 5 u.a. przeprowadzić w każdej chwili – życie i zdrowie kobiety potraktowano priorytetowo.

Dodać warto za Magdaleną Debitą, że: „co do przesłanki zagrożenia zdrowia kobiety ciężarnej, to właśnie ją należy traktować jako najważniejszy powód, w następstwie którego państwo powinno gwarantować kobietom dopuszczalność zabiegów usunięcia ciąży [...]”⁵⁶, natomiast jak zauważa Kondratiewa-Bryzik: „przepis [...] obejmuje przypadki zagrożenia nie tylko dla zdrowia fizycznego kobiety, lecz także dla jej zdrowia psychicznego”⁵⁷.

Aborcja ze względu na zaistnienie przesłanki embriopatologicznej powoduje najwięcej wątpliwości w przedmiocie słuszności jej występowania w przepisach prawa⁵⁸.

Według Eleonory Zielińskiej w przypadku przesłanki embriopatologicznej ważne jest, aby rozpatrywać ją z uwzględnieniem prawa człowieka do tego, by nie być urodzonym, jeżeli jego egzystencja nie byłaby w pełni ludzka lub jakość jego życia miałaby nie być wystarczająca⁵⁹.

Agnieszka Maria Kania zwraca uwagę, że „aborcja z tej przyczyny, jeśli ma być przeprowadzona, powinna zostać dokonana jak najwcześniej, gdyż im jest późniejsza, tym bardziej niebezpieczna staje się dla kobiety”⁶⁰.

⁵⁴ A.M. Kania, *Kontrowersje związane z kryminalizacją przerywania ciąży, cz. 1*, w: Nowa kodyfikacja prawa karnego, t. XXVII, red. L. Bogunia, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2011, s. 100.

⁵⁵ VYHLÁŠKA ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky ze dne 7. listopadu 1986....

⁵⁶ M. Debita, *Przesłanki dopuszczalnego przerwania ciąży w prawie i orzecznictwie polskim*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2016, nr 6, s. 94.

⁵⁷ J. Kondratiewa-Bryzik, *op. cit.*, s. 196.

⁵⁸ Opinie o dopuszczalności aborcji, Komunikat z badań nr 51/2016, Centrum Badań Opinii Społecznej, Warszawa, kwiecień 2016, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2016/K_051_16.PDF [dostęp: 23.04.2022].

⁵⁹ E. Zielińska, *Przerywanie ciąży. Warunki legalności w Polsce i na świecie*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1990, s. 123.

⁶⁰ A.M. Kania, *op. cit.*, s. 102.

Dnia 27 stycznia 2021 r., za sprawą wyroku TK⁶¹, przesłankę embriopatologiczną, wynikającą z art. 4a ust. 1 pkt 2 u.p.r.o.p., usunięto z polskiego prawa aborcyjnego, natomiast obowiązuje ona nadal w Czechach, gdzie ujęta została w § 5 u.a. Możliwość przeprowadzenia zabiegu przerwania ciąży ze względu na powody genetyczne, zgodnie z przepisem § 2 (2) d.w.u.a.⁶², jest tam dopuszczalna w ciągu pierwszych dwudziestu czterech tygodni trwania ciąży.

Wskazania embriopatologiczne były głównym powodem dopuszczającym przeprowadzenie zabiegu przerwania ciąży w Polsce. Z oficjalnych statystyk wynika, że w 2018 r. przeprowadzono z tego powodu 1050 zabiegów przerwania ciąży, zaś w przypadku przesłanki medycznej liczba ta wynosi tylko 25, z przesłanki kryminalnej jedynie jeden, natomiast w poprzednich latach różnice te były bardzo zbliżone⁶³. Można zatem wnioskować, że po usunięciu art. 4a ust. 1 pkt 2 u.p.r.o.p., w znacznym stopniu zmniejszyła się liczba przeprowadzanych w Polsce, zgodnych z prawem, aborcji. Nie jest to jednak równoznaczne ze zmniejszeniem ogólnej liczby wykonywanych aborcji.

W przypadku przesłanek wyżej opisanych kobieta niejako najpierw podejmuje decyzję o zajściu w ciążę lub jest po prostu świadoma konsekwencji swoich czynów (w większości przypadków), a następnie podejmuje decyzję o jej przerwaniu, natomiast w przypadku przesłanki kryminalnej kobieta nie wyraziła zgody na zapłodnienie, nie zgodziła się na zmiany, jakie zajądą w jej ciele (np. zwiększenie objętości krwi i zmiana jej składu czy też zwiotczenie mięśni ścian pęcherza moczowego, moczowodów i miedniczek nerkowych, które to mogą doprowadzić do poważnych konsekwencji zdrowotnych⁶⁴) i nie zaakceptowała społecznych następstw ciąży. Przystępstwem została zmuszona do odbycia stosunku płciowego i w następstwie tego również zapłodniona. „W doktrynie podkreśla się, że kobiety ciężarne niekiedy muszą zmagać się z niechęcią do urodzenia dziecka poczętego na skutek gwałtu [...]”⁶⁵. Przerwanie ciąży wynikające z przesłanki kryminalnej, zgodnie z art. 4a ust. 2 u.p.r.o.p., może zostać w Polsce dokonane, jeżeli od początku ciąży nie upłynęło więcej niż 12 tygodni, natomiast czeski ustawodawca nie przewiduje takiego rozwiązania. Można wnioskować, że czeskie prawo aborcyjne nie wyróżnia przesłanki kryminalnej

⁶¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r....

⁶² VYHLÁŠKA ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky ze dne 7. listopadu 1986...

⁶³ Sprawozdanie Rady Ministrów z wykonywania oraz o skutkach stosowania w 2018 r. ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. poz. 78, z późn. zm.) <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.ns.f/0/87A2E0C9C942E854C125854B0035C032/%24File/339.pdf> [dostęp: 23.04.2022].

⁶⁴ *Encyklopedia zdrowia*, red. W.S. Gumulka, W. Rewerski, Warszawa: WN PWN, 2000, s. 1838–1839.

⁶⁵ M. Debita, *op. cit.*, s. 95.

ze względu na to, że zgodnie z § 4 u.a.⁶⁶ ciąża w Czechach może zostać przerwana w ciągu pierwszych dwunastu tygodni „na żądanie” kobiety, zatem ciążę powstałą w wyniku przestępstwa również można przerwać na tej podstawie.

Czeski przepis § 4 u.a., dopuszczający aborcję „na żądanie” kobiety, nie ma odpowiednika w przepisach prawa polskiego, choć liberalne czeskie podejście znajduje poparcie w systemach prawnych wszystkich pozostałych krajów sąsiadujących z Polską, które również w swoich przepisach dopuszczają możliwość przeprowadzenia zabiegu przerwania ciąży „na żądanie” kobiety⁶⁷. W opozycji do rozwiązania prezentowanego przez większość krajów europejskich znajduje się polskie prawo aborcyjne, w którym nadal nieuwzględniono możliwości przerwania ciąży „na żądanie” kobiety.

Tabela 1. Dopuszczalność przeprowadzenia zabiegu przerwania ciąży w Polsce i w Czechach

	Polska	Czechy
„na żądanie”	–	przed upływem 12 tygodni trwania ciąży
przesłanka medyczna	bez ograniczeń czasowych	bez ograniczeń czasowych
przesłanka embriopatologiczna	–	przed upływem 24 tygodni trwania ciąży
przesłanka kryminalna	przed upływem 12 tygodni trwania ciąży	–

Źródło: opracowanie własne.

Wnioski końcowe

Obecnie w Polsce, zgodnie z art. 4a ust. 1 u.p.r.o.p., aborcja może zostać przeprowadzona jedynie na podstawie przesłanki medycznej lub kryminalnej. Nie dopuszcza się przerwania ciąży „na żądanie” kobiety, co odbiega w znacznym stopniu od ustawodawstwa obowiązującego w Czechach, gdzie rozwiązanie takie dopuszczalne jest, na podstawie § 4 u.a., od prawie trzydziestu sześciu lat w sytuacji, gdy stopień zaawansowania ciąży nie przekracza dwunastu tygodni.

Pomimo wypowiedzi doktryny oraz badań opinii publicznej polskie prawo aborcyjne, które spenalizowano poprzez skreślenie przesłanki embriopatologicznej, staje się coraz bardziej konserwatywne. Polskie rozwiązanie wydaje się również niezasadne, bowiem jak wynika z raportu Rady Praw Człowieka

⁶⁶ ZÁKON České národní rady ze dne 20. října 1986...

⁶⁷ Kwestia aborcji „na żądanie” w innych krajach poruszona zostanie w drugiej części niniejszego opracowania.

Narodów Zjednoczonych oraz Rezolucji Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy, brak możliwości przerwania ciąży „na żądanie” kobiety, wbrew powszechnej opinii nie prowadzi do zredukowania liczby przeprowadzonych aborcji, lecz jedynie zmniejsza ich bezpieczeństwo, powodując wzrost zjawiska „podziemia aborcyjnego” czy „turystyki aborcyjnej”.

Podsumowując, czeskie ustawodawstwo aborcyjne, dopuszczające przerwanie ciąży „na żądanie” kobiety przed upływem dwunastego tygodnia ciąży, jest właściwsze niż rozwiązanie polskie, które takiej możliwości nie uwzględnia. W związku z powyższym i przy uwzględnieniu art. 40 i 47 k.r.p. zasadna wydaje się zmiana polskich przepisów aborcyjnych, którą można wprowadzić inspirowaną się czeskim rozwiązaniem przewidzianym w § 4 u.a. i § 1 d.w.u.a.

Bibliografia

- Bołoz W., *Bioetyka i prawa człowieka*, Warszawa: UKSW, 2007.
- Czarnecki P., *Dylematy współczesności*, Warszawa: Difin, 2008.
- Daszkiewicz K., *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Rozdział XIX Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa: C.H. Beck, 2000.
- Debita M., *Przesłanki dopuszczalnego przerwania ciąży w prawie i orzecznictwie polskim*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2016, nr 6, s. 90–97.
- Encyklopedia zdrowia*, red. W.S. Gumułka, W. Rewerski, Warszawa: WN PWN, 2000.
- Kania A.M., *Kontrowersje związane z kryminalizacją przerywania ciąży. Część I*, „Nowa kodyfikacja prawa karnego”, t. XXVII, red. L. Bogunia, Wrocław: UWt, 2011.
- Kondratiewa-Bryzik J., *Początek prawnej ochrony życia ludzkiego w świetle standardów międzynarodowych*, Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2009.
- Kwapiszewska M., *Bioetyka wobec poczęcia. Dylematy społeczno-etyczne ludzkiej prokreacji*, Piła: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, 2013.
- Mill J.S., *Utylitaryzm. O wolności*, Warszawa: PWN, 1959.
- Pietrzykowski T., *Etyczne problemy prawa*, Warszawa: Lexis Nexis, 2011.
- Ratajczak M., *Tzw. „turystyka aborcyjna”, a odpowiedzialność karna z art. 152 § 2 k.k. – wybrane zagadnienia*, [w:] *Badania i Rozwój Młodych Naukowców w Polsce. Nauki humanistyczne i społeczne. Część X – Prawo*, red. J. Nyckowiak, J. Leśny, Poznań: Młodzi Naukowcy, 2018.
- Różyńska J., *Przerywanie ciąży*, [w:] *System prawa medycznego*, t. II: *Regulacja prawna czynności medycznych*, cz. 2, red. M. Boratyńska, P. Konieczniak, E. Zielińska, Warszawa: Wolters Kluwer, 2019.
- Ślęczek-Czakon D., *Problem wartości i jakości życia w sporach bioetycznych*, Katowice: WUŚ, 2004.
- Thomson J.J., *In Defence of Abortion*, „Philosophy and Public Affairs”, 1971, vol. 1, no. 1, pp. 47–66.
- Wiak K., *Ochrona dziecka poczętego w polskim prawie karnym*, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 2001.
- Zielińska E., *Przerywanie ciąży. Warunki legalności w Polsce i na świecie*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1990.

Zoll A., *Stan wyższej konieczności jako okoliczność wyłączająca przestępność czynu w praktyce lekarskiej*, „Prawo i Medycyna”, 2005, nr 2, s. 5–21.

Akty prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 1956 roku o warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. z 1956 r., nr 12, poz. 61).

Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r., nr 13, poz. 94).

Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. z 1993 r., nr 17, poz. 78 ze zm.).

Ustawa z dnia 30 sierpnia 1996 r. o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 1996 r., nr 139, poz. 646).

Inne źródła

Obwieszczenie Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 grudnia 1997 r. o utracie mocy obowiązującej art. 1 pkt 2, art. 1 pkt 5, art. 2 pkt 2, art. 3 pkt 1 i art. 3 pkt 4 ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 157, poz. 1040).

Netografia

Badanie opinii dotyczące stosunku do przerywania ciąży przeprowadzone przez Instytut Badań Rynkowych i Społecznych na zlecenie Federacji na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny, wrzesień 2018 r., <https://federa.org.pl/wp-content/uploads/2018/09/Badanie-opinii-na-temat-stosunku-do-przerywania-ci%C4%85%C5%BCy.pdf> [dostęp: 25.01.2022].

Dąbrowska Z., *W sprawie aborcji wygrywa kompromis*, <https://archiwum.rp.pl/artukul/1418040-W-sprawie-aborcji-wygrywa-kompromis.html> [dostęp: 25.01.2022].

Dekret Ministerstwa Zdrowia Czeskiej Republiki Socjalistycznej z dnia 16 maja 1973 r., wdrażający ustawę nr 68/1957 o aborcji, 71/1973 (VYHLÁŠKA ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky ze dne 16. května 1973, kterou se provádí zákon č. 68/1957 Sb., o umělému přerušení těhotenství, 71/1973 Sb.), <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1973-71> [dostęp: 25.01.2022].

Dekret Ministerstwa Zdrowia Czeskiej Republiki Socjalistycznej z dnia 7 listopada 1986 r. wdrażający ustawę Czeskiej Rady Narodowej nr 66/1986 o aborcji, 75/1986 (VYHLÁŠKA ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky ze dne 7. listopadu 1986, kterou se provádí zákon České národní rady č. 66/1986 Sb., o umělému přerušení těhotenství, 75/1986), <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1986-75> [dostęp: 25.01.2022].

Doświadczenia aborcyjne Polek, Komunikat z badań nr BS/60/2013, Centrum Badań Opinii Społecznej, Warszawa, maj 2013, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_060_13.PDF [dostęp: 25.01.2022].

- Dudova R., *The Framing of Abortion in the Czech Republic: How the Continuity of Discourse Prevents Institutional Change*, „Sociologický Časopis / Czech Sociological Review”, https://www.researchgate.net/publication/228771921_The_Framing_of_Abortion_in_the_Czech_Republic_How_the_Continuity_of_Discourse_Prevents_Institutional_Change [dostęp: 25.01.2022].
- Kublik A., *Sondaż dla „Wyborczej”. Polki i Polacy nie popierają wyroku TK w sprawie aborcji*, <https://wyborcza.pl/7,75398,26447191,sondaz-dla-wyborczej-polki-i-polacy-nie-popieraja-wyroku.html> [dostęp: 25.01.2022].
- O dopuszczalności przerywania ciąży i protestach po wyroku Trybunału Konstytucyjnego, Komunikat z badań nr 153/2020, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa, grudzień 2020, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2020/K_153_20.PDF [dostęp: 25.01.2022].
- Opinie o dopuszczalności aborcji, Komunikat z badań nr 51/2016, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa, kwiecień 2016, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2016/K_051_16.PDF [dostęp: 25.01.2022].
- Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 maja 1997 r., sygn. akt K 26/96, <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/k-26-96-orzeczenie-trybunalu-konstytucyjnego-520122839> [dostęp: 25.01.2022].
- Pacewicz K., *Sondaż „Wyborczej”. Rekordowe poparcie dla prawa do aborcji na żądanie*, <https://wyborcza.pl/7,75398,24670637,sondaz-wyborczej-rekordowe-poparcie-dla-prawa-do-aborcji.html> [dostęp: 25.01.2022].
- Projekt uchwały w sprawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r., [http://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-021-112-2020/\\$file/9-021-112-2020.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-021-112-2020/$file/9-021-112-2020.pdf) [dostęp: 25.01.2022].
- Projekt ustawy o bezpiecznym przerywaniu ciąży i innych prawach reprodukcyjnych, https://drive.google.com/file/d/1fSL2zdovrw7u9EiXCCXqsFSGugKrn6a/edit?fbclid=IwAR2WimmDyAWxEm9jk_naZ9XcgyUuNHQdSUXfxgrWjzyOnVXiBy9Y5Y06wVs [dostęp: 25.01.2022].
- Projekt ustawy o bezpiecznym przerywaniu ciąży oraz o edukacji o zdrowiu i seksualności, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-020-143-2020/\\$file/9-020-143-2020.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-020-143-2020/$file/9-020-143-2020.pdf) [dostęp: 25.01.2022].
- Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-020-299-2020/\\$file/9-020-299-2020.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-020-299-2020/$file/9-020-299-2020.pdf) [dostęp: 25.01.2022].
- Projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/483A50FD9E14D216C1258614003DC76E/%24File/727.pdf> [dostęp: 25.01.2022].
- Projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-020-393-2021/\\$file/9-020-393-2021.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-020-393-2021/$file/9-020-393-2021.pdf) [dostęp: 25.01.2022].
- Raport Komisarza Praw Człowieka Rady Europy po wizycie w Polsce w dniach 9–12 lutego 2016 r., CommDH(2016)23, <https://rm.coe.int/raport-nilsa-muiznieksa-komisarza-praw-cz-owieka-rady-europy-po-wizyci/16806db816> [dostęp: 25.01.2022].
- Raport Komisarz Praw Człowieka Rady Europy po wizycie w Polsce w dniach 11–15 marca 2019 r., CommDH(2019)17, <https://rm.coe.int/raport-po-wizycie-w-polsce-w-dniach-11-15-marca-2019-r-komisarz-praw-c/1680953727> [dostęp: 25.01.2022].

- Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health, Anand Grover, Addendum Mission to Poland, United Nations – General Assembly, 20 may 2010, A/HRC/14/20/Add.3, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/134/03/PDF/G1013403.pdf?OpenElement> [dostęp: 25.01.2022].
- Resolution 1607, Access to safe and legal abortion in Europe, Parliamentary Assembly of Council of Europe, 2008, <https://pace.coe.int/en/files/17638/html> [dostęp: 25.01.2022].
- Sprawozdanie Rady Ministrów z wykonywania oraz o skutkach stosowania w 2018 r. ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. poz. 78, z późn. zm.), <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/87A2E0C9C942E854C125854B0035C032/%24File/339.pdf> [dostęp: 25.01.2022].
- Ustawa Czeskiej Rady Narodowej z dnia 20 października 1986 r. o aborcji, 66/1986 (ZÁKON České národní rady ze dne 20. Října 1986 o umělému přerušení těhotenství, 66/1986 Sb.), <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1986-66> [dostęp: 25.01.2022].
- Ustawa z dnia 19 grudnia 1957 r. o aborcji, 68/1957 (ZÁKON ze dne 19. prosince 1957 o umělému přerušení těhotenství, 68/1957 Sb.), <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1957-68> [dostęp: 25.01.2022].
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 20 marca 2007 r., sprawa Tysiąc p. Polsce, skarga nr 5410/03, https://trybunal.gov.pl/uploads/media/Sprawa_Tysiac_przeciwko_Polsce__skarga_nr_5410_03__wyrok_z_dnia_20_marca_2007_r.__tlumaczenie_robocze_MS__.pdf [dostęp: 25.01.2022].
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r., ogłoszony dnia 27 stycznia 2021 r., sygn. akt K 1/20, <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/k-1-20-wyrok-trybunalu-konstytucyjnego-523165093> [dostęp: 25.01.2022].

Abstract

Legal prerequisites of performing the pregnancy termination in selected countries – abortion on demand (on the comparative legal background). Part I: Poland and the Czech Republic

The article is the first of two parts of a study devoted to the problem of abortion “on demand” on the background of comparative law. It analyses the legal acts regulating the possibility of performing an abortion in Poland and in the Czech Republic, as well as the literature constituting the basis of the legal doctrine in the indicated topic. It was noticed that the restrictive abortion law in Poland does not reduce the number of abortions but leads only to more illegal ones or to “abortion tourism”.

Key words: penalization of the law to terminate pregnancy, abortion, abortion premises, abortion tourism, legal comparative studies

Streszczenie**Prawne przesłanki przeprowadzenia zabiegu przerwania ciąży w wybranych krajach – problem aborcji „na żądanie” (na tle prawnoporównawczym).****Część I: Polska i Czechy**

Artykuł ten jest pierwszą z dwóch części opracowania poświęconego problemowi przerwania ciąży „na żądanie” na tle prawnoporównawczym. Przeanalizowano w nim akty prawne regulujące w Polsce i w Czechach, możliwość przeprowadzenia zabiegu przerwania ciąży, a nadto literaturę stanowiącą we wskazanym temacie podstawę doktryny prawa. Zauważono, że restrykcyjne prawo aborcyjne w Polsce nie zmniejsza liczby przeprowadzonych aborcji, a jedynie prowadzi do wykonywania większej ilości aborcji nielegalnych lub do „turystyki aborcyjnej”.

Słowa kluczowe: penalizacja prawa do przerywania ciąży, aborcja, przesłanki aborcyjne, turystyka aborcyjna, komparatystyka prawnicza